

K e s e r ű i D a j k a P á l

Keserűi Pál egyike volt a puritánus tizeknek, akik Tolnai Dali János ösztönzésére 1638-ban Londonban aláírták a hiressé vált egyezséglevelet.

Zoványi a puritánus mozgalmakról írott könyvében megemlékezik arról a körülményről, hogy e tizek közül Keserűi volt az első, aki hazulról idegen országokba bujdosott.¹⁾ Állítását bár értékes adatokkal támogatja, minden kétség nélküli bizonyítékra azonban mégsem talált reá.

Tudjuk, hogy Tolnai, a szövetség feje utitársával: Medgyesi Istvánnal együtt már 1631 október 31-én beiratkozott a leydai egyetemre.²⁾ Az utánuk következők egyikéül azután valóban Keserűi jelentkezik. Az ő eredetét és körülményeit kutatva, megállapítható, hogy eleddig se volt ismeretlen, hogy rövidítve a D., teljesebben pedig a Dajka családnév jelölte hovatartozását, ennek ellenére azoban szakíróink mégsem kísérelték meg magával Keserűi Dajka János püspökkel bármicsoda vonatkozásba is hozni, jóllehet a Debreczeni Protestáns Lap 1902. évfolyamának adattára erre már bizonyítékot is szolgáltat. De nem kevésbé határozott adatot találunk a kolozsvári sáfárpolgárok számadáskönyveiben. Ugyanis az 1634. esztendő májusának 5. napján azt jegyezték fel, hogy "erkezzenek Vrunck Alumnusy Stefan[us] Bennyey, az Keszerűj Pap fia, Item Johannes Warady, uadnak No. 4. Nemet orsagban mennek tanulni, Salus Con(ductusuk) Va(gyon.)" Itt maradnak azután mind ezen, mind pedig a következő napon ebédre is, meg vacsorára is. "Eodem (vagyis 5-én) az Keserűy Puspeökne assoniom erkezek fejeruarrol 8

1) Zoványi Jenő: Puritánus mozgalmak a magyar ref. egyházban. (Bp, 1911.) 26.

2) Archiv. N.F. XVI. 207.

magual. (Továbbá) Stefan[us] Bennyey, az Keserűj Püspök fia, Item 4 Alumnusok mellette, melljeket urunk Vitebergában expedialt tanulasnak okajért," (alájuk hat lovas szekeret adnak Váradig.)³⁾

Ezekből az idézetekből tehát bizonyos, hogy itt csakugyan a néhai püspök fiával találkoztunk, akit édesanyja hosszú évekig tartó, messzi idegenbe való bujdosó útjában legalább Kolozsvárig el akart kísérni. Itt ugyanis könnyebb lehetett a bucsuzás, mert hiszen Keserűinének két testvére is élt e városban s ilyenképpen a résztvevő atyafiak családjá mégis csak enyhítette a gyermekétől való megválás keserűségét. Legalább is az tétalazhető fel, hogy most valóban Pál nevű gyermeke indult a külső országokbeli tanulásra; a személyazonosság megállapítása azonban már csak a hollandiai adatok alapján kísérelhető meg. Igaz, hogy a sáfár szerint Bényei István, a Keserűj püspök fia, Wárady János és a meg nem nevezett negyedik diák Németországba, illetőleg Vitebergába voltak indulandók, ezzel szemben azonban hiába keressük őket akár a wittenbergi magyar tanulók névsorában, akár a nem ritkán látogatott Odera melletti Frankfurtban, semmi nyomukat sem találjuk, amiért is ez az irányjelölés semmi mást sem jelenthet, mint általában a külföldi akadémiákat; ezt az utirányt ugyanis máskor is szokták a hajdani megszokott wittenbergi vándorlással jelölni.

E diákok tehát Kolozsvárról valószínűleg 1634 május 7-én kora reggel keltek Várad felé utra s minthogy a nyugati államokban még a Julianus-féle naptár szerint számítottak, ezért bizonyos, hogy jó három hónap telt el addig, amiglen velök ismét találkozhatunk. Ugyanis Leydában az egyetem anyakönyve szerint 1634 augusztus 1-én iratkozott be "Johannes Deal Erdeo Bényei Ung(arus Annorum) 25, T(heologiae studiosus)" és vele egyszerre "Paulus Dayka Keserui Ung(arus Annorum) 21, T(heologiae studiosus)".⁴⁾

Tehát Wárady Jánosnak nyomát sem találjuk, Erdő-Bényei Deák pedig a helyes János néven jelentkezik, mignem Keserűi Dayka Pál neve világosan megadja a személyazonosságot. A leydai bejegyzés megőrizte az életkort is. Ennek alapján Keserűi Pál pontos születési évül mégsem merem az 1613. esztendő t megnevezni, mert ugy

3) Sáfár, 1634: 105, 106, 208.

4) Archiv. N.F. XVI. 208.

látszik, hogy időközben Leydát elhagyva, 1636-ban újra csak visszatért ide s június 20-án Paulus Keserúhy néven beiratkozva, 22 évesnek jelentette magát. Ilyen formán világra jövetelét az 1613-14. évek valamelyikére kell megállapítanunk.⁵⁾ E két beiratkozás közé illeszthetjük be utrechti tanulását. Ugyanis Bényei Deák János e jeles főiskolán Voetius professzor elnöklése alatt 1635 február 14-én unitárius ellenes tárgyú vitatkozást tartott, amelyhez Keserűi D. Pál irt üdvözlő verset.⁶⁾ Keserű Bálint hívta fel reá a figyelmemet, hogy e két ifju volt az ujan alapított utrechti egyetemnek még akadémiaiá vá történt fejlődése előtti legelső magyar diákja, akiket csak nyolc esztendő múlva követtek újabb magyar teológusok.

Leydába történt visszatérése után adta ki Maros-Vásárhelyi Szóócs János Polyander professzor vezetése alatt 1636 október 1-én tartott disputációját, amelyet a többek között Keserűi Pálnak s néhány más olyan tanuló társának is ajánlott, akikkel nem egészen másfél esztendő múlva már Angliában találkoztunk. Ezek Keserűin kívül Kuti János, Mohácsi István s Kecskeméti Miklós voltak.⁷⁾

Valószínű, hogy Keserűinek már hollandiai tanulása idején alkalma volt megismerkednie a szabadabb szellemű puritánus felfogással, ennek igazi légkörét azonban csak magában Angliában szivhatta magába, ahol közvetlenül tapasztalhatta, hogy a középkorból átöröklődött püspökuralom tulkapásai a társadalmi rendiségnek is erős támogatói voltak. Nem lehetetlen, hogy barátjával és tanuló társával: Bényei Jánossal együtt kelt át a tengeren s jóllehet az utóbbi is Tolnainak, a magyar puritánusok vezéralakjának követőjéül szegődött, valószínű azonban, hogy alumniuma kevesebb időre volt megállapítva, ezért barátjánál hamarabb is tért haza. Ő ugyanis már 1637-től 1641-ig a sárospataki kollégium mesteri tisztségét töltötte be. Innen Mádra vitetett papnak, ahol 1645-ben ragályos betegségben (hihetőleg pestisben) el is hunyt.⁸⁾

5) I. h. 209.

6) RMK. III. 1508. (Új kiadása: Voetius disputatio-gyűjteményében 434-41. lapon. (Utrecht, 1648. I. köt.) - Segesváry Lajos: Magyar református ifjak az utrechti egyetemen. Debrecen, 1935.

7) RMK. III. 1515.

8) SpFüz. 1865: 348.

Keserűi D. Pál barátja eltávozása után még továbbra is Angliában maradt s mikor Tolnai 1638 február 9-én megszerkesztette a "kegyesség formulájá"-t, amely tanulótársait összetartásra és a tiszta vallásos életre kötelezte el, a tiz aláíró között ott találjuk a két kiváló s Bethlen Gábor legkedvesebb embereinek a (puritánizmus egyik előfutárának) fiát: (Szenczi) Molnár Jánost és Keserűi (Dayka) Pált is.⁹⁾

E fogadalmat tett ifjak - élükön Tolnaival - a hazahívásra rendre hazaszállingóztak s idekinn tulajdonképpen csak e két ifju maradt még a régebben kijöttek közül. Reájuk Geleji püspökön keresztül Rákóczinak is különös gondja volt. Angliából azután Hollandiába átjőve, Molnár 1638 május 6-án Leydában, Keserűi 1639 július 8-án Franekerában iratkozott be az egyetemre.¹⁰⁾ Egyikőjüknek sem ismerjük egyetlen munkáját, vagy bár vitatkozását sem. Így tehát Keserűinek is csak az a versben irt szellemi terméke ismeretes, amelyet 1635 február 14-án Bényeihez intézett. Arra sincsen adatunk, hogy mikor is tértek haza, annyi azonban bizonyos, hogy 1643-ban már itthon vannak, ugyanis CsaHolczi Pap ános utrechti teológus ennek az évnek február 11 - május 27 időközben tartott négy vitatkozását a többek között Keserűi D. Pál, Molnár S. János és Mogyorósi Elek gyulafehérvári iskolamesternek ajánlotta.¹¹⁾

Keserűi Pál tehát a fehérvári iskola tanára volt, arra azonban sincsen adat, hogy tanárkodásának letelte után a püspök ugyan hová is rendelte szolgálatra, annyi ellenben mégis csak bizonyos, hogy végleges állásba jutott s meg is házasodott, sőt gyermekei is születtek, azonban nem volt hosszú életű, mert már 1648 előtt elhunyt,¹²⁾ miként tanulótársa: Szenczi Molnár János is.

Arra sincsen semmi adat, hogy puritánus elveiért vagy egyszer is sikra szállott volna, de ha az alább bemutatandó családi le származási fát kissé jobban szemügyre vesszük, mégis mintha talán valamelyes meggondolkodtató nyomra bukkannánk.¹³⁾

9) I.h. 1857: 170.

10) Archiv. N.F. XVI. 209. és TT. 1886: 605.

11) RMK. III. 1611.

12) Debreceni Prot. Lap. 1902: 351. és Csepreghi-iratok. (Ref.ekklala lev.tár.)

13) U.a.

Béldi (Bedi) András debreceni polgár.

eml. 1629. + 1640 előtt.

Szabó Anna + 1640 el.

Béldi Erzsébet; (eml.1640. enyedi lakos.) Keserői Dayka János váradi, fejedelmi udv.pap, 1618-tól püspök, +1633, V.18. Fehérvár.	Béldi N.; +1640 el. id.Csepreghi Turkovics Mihály (kolozsvári kalmár, kurátor, portai követ.)sz.1608 kör. + 1666 (?)Kvárt.	Bedi András de Kolozsvár eml. 1648 (kolozsvári kalmár, kurátor) +1660 kör. Simándi Anna (eml. 1664.)
---	--	--

Dániel (eml. 1648.)	Miklós (eml. 1648.)	Erzsébet (eml. 1648.)	Pál fehérvári iskolames- ter sz.1613/14 + 1648 előtt	Kata +1646. Kvárt.	Borbála +1646. Kvárt.
		Erzsébet (eml.1648.)	Judit (eml.1648.)		

E családfán mindjárt szemünkbe kell tűnjék Keserői Pál korán elhunyt negyénje férjének: id. Csepreghi Turkovics Mihálynak az irodalomtörténetben sem egészen ismeretlen neve. Óróra ugyanis tudjuk, hogy vagyonos kolozsvári polgár, kereskedő, az egyház-község kurátora, aki a közéletben városi centumvir, majd Apafiportai követe, amely szolgálatért ajtoni részjőszágának tulajdonában a fejedelem 1665 október 15-án Fehérvárt kelt adománylevelével megerősítette. Második felesége kolozsvári Ágoston Margit révén pedig kolozsvári fekvőségei gyarapodtak.

Jól ismert helyzet, hogy Kolozsvárt a vagyonosabb polgárok Váradi Miklóssal és Szögedy Gergellyel az élükön nem voltak hívei az angliai szellemű presbiteri egyházigazgatásnak, ezzel szemben mégis csak azt látjuk, hogy ugyanez a Csepreghi Mihály 1648 augusztus 10-én kelt előszavával Amsterdamban magyar fordításban kiadta Perkinsus G. puritán írónak "A' Lelki-ismeretnek akadémikáról írott drága szép Tanításának Első Könyvé"-t. Az előszó és a Voetius professzor által írott jóváhagyás azt adja tudtul, hogy e munka nem Csepreghi, hanem "néhány kegyes férfiak" fordítása.¹⁴⁾ Felötlük tehát a kérdés, hogy a vele egy atyafisági fokozaton levő orthodox felfogású sógorok között hogyan jelentkezik egy puritánus művet világra bocsátó, sem vagyoni állásánál, sem világnézeténél,

14) RMK. I. 800. és Makkai László: A magyar puritánusok harca a feudalizmus ellen. Bp, 1952. 122.

sem foglalkozásánál fogva haladó szelleműnek aligha feltételezhető férfiú? Nagy a gyanunk, hogy e mű a megjelenése idején netalán már nem is élő unokaöcsnek: Keserői Pálnak és barátainak volt a fordítása, amelynek kiadására Csepreghit netalán a rokonsági viszony révén sikerülhetett patrónusként megnyerni. Természetes, hogy ez csak feltevés, de csakis ebből lehetne Keserűinek puritánus tevékenységére következtetni. E lehetőséget azután még azzal is támogathatom, hogy e derék ifjú lelkipásztor a könyv ajánlását író Voetius Ghisbertusnak Utrechtben bizonyosan tanítványa is lehetett.¹⁵⁾

15) RMK. III. 1508.